

Befolkningens Dragen fra Land til By.

Forhandling i

»The Royal Statistical Society« efter Dr. Longstaff's Foredrag *).

Mr. C. M. Kennedy udtalte, at Kjendsgjerningerne vare ulige, men Resultaterne i det Hele taget ensartede. Hele Verden over flokkedes Folk til Byerne, om end i ulige Grad. Betragtede man det britiske Rige, var der to Ting, der syntes at have Indflydelse paa Landdistrikterne: den første var de store Byer, som bevirkede en Forøgelse af Folkemængden i deres umiddelbare Nærhed; den anden var forskellige Tilstande, som udviklede sig indenfor Landdistrikterne og bevirkede en Aftagen af Folkemængden. Det første Punkt var bleven tilstrækkeligt behandlet i Afhandlingen; med Hensyn til det sidste kunde det siges, at i Sogne med mindre end 2000 Indb. og udenfor Byernes direkte Indflydelse, stod Nedgangen i Almindelighed ofte i omvendt Forhold til Befolkningens Størrelse. Det var dog ikke saa meget Landsbyerne, der kom til at staa ledige eller forladte, som de udenfor liggende Huse, der ikke laa bekvemt for Landsbylivets sociale Fordele. Saadanne Huse vare blevne byggede, for at Arbejderen kunde være nærmere ved sit Arbejde, men for nærværende Tid vare Kvindernes Stemning imod dem; Kvinderne holdt af at være i Landsbyen og foretrak endog mere end Mændene Bylivet. Mange Pladser i Hæren, i Politiet og ved Jærnbanen bleve særlig besatte med Folk fra Landdistrikterne, fordi de vare bedre skikkede dertil end Folk fra Byerne. Den lange Fred, som man havde

*) Hvoraf et Resumé findes i forrige Hefte Side 533.

kunnet glæde sig ved i dette Aarhundrede, havde tillige begunstiget Opkomsten af Søstæder. Jo større en By var, desto større var i Almindelighed ogsaa dens Evne til at drage Folk til sig og ind i sin umiddelbare Nærhed.

Den samme Regel gjaldt i Australien og paa Ny-Zeeland, hvor Befolkningen trængte sig sammen i de større Byer, medens Landdistrikterne bleve til rene Arbejdspladser, hvor der dreves forskellige Landbrugsvirksomheder, og egentlig ikke til Bosted for en Befolkning. I Tyskland syntes Landbefolkningen, ifølge den sidste Folketælling, snarere at være i Tiltagende, og lokale Virksomheder at være i Udvikling. I Rusland var tillige baade By- og Landbefolkningen i Tiltagende, idet det ejendommelige ved Rusland var, at Landdistrikterne endnu vedbleve at være Hjemstedet for de Folk, der boede der; de kunde drage til Byerne for nogle Maaneder, for at varetage deres Handelsforretninger, men de vendte tilbage til deres faste Hjemsted, saasnart de havde besørget deres Forretninger. Dette havde en stor social og politisk Betydning i Tyskland og Rusland.

Den Slutning, der heraf kan drages, synes at være, at i denne Periode af Verdenshistorien var der i næsten alle Lande en Tilstrømning til Byerne, i forskjellig Udstrækning, men dog i en Udstrækning, der virkelig formindskede Landbefolkningen. I Stedet for Landets sunde og rolige Liv foretrak man Bylivets Bekvemmeligheder, Frihed og Forlystelser. Dette Resultat bevirkedes ikke ved nogen Regjeringshandling, var heller ikke helt og holdent nogen Følge af økonomiske Aarsager, men var snarere en Virkning af Tidsforholdene. Nogle af de nu virkende Kræfter, som f. Ex. den senere Tids Ulyst til Landlivet, vilde sandsynligvis blive mindre virkningsfulde i de næste ti Aar; men de store Byers Indflydelse paa deres nærmeste Omegn vilde rimeligvis snarere voxe end tage af.

Mr. Noel A. Humphrey sagde, at Dr. Ogle i en Afhandling, der var bleven foredraget for fire Aar siden,

viste, hvorledes Landbefolkningens Tilstrømning til Byerne særlig hidrørte fra to forskjellige Aarsager. Den skyldtes naturligvis i første Linje den formindskede Efterspørgsel efter Landarbejdere, der helt kunde tilskrives det Tryk, der hvilede paa Landbruget; men i anden Linje skyldtes den ogsaa i høj Grad den Omstændighed, at de fabrik- og maskintilvirkede Varer i saa høj Grad erstattede de i Landsbyerne tidligere haandtilvirkede Varer. Dr. Ogle havde tillige paapeget, at lang Erfaring til alle Tider havde viist, at det var umuligt for en Landbefolkning, undtagen i nye og forhen ubeboede Lande, at optage hele sin naturlige Tilvæxt, eller med andre Ord, Overskuddet af Fødsler over Dødsfald*). Saa længe vi vare i Stand til at anvende den overskydende Befolkning i Byerne, vilde Englands Befolkning vedligeholdes. — Det mest paa-faldende Træk i Folketællingsindberetningerne for 1891 var dog det aftagende Forhold i Tilstrømningen til de store Byer. I de tyve af Englands Provinser, der indeholdt over 60% Byboere, viste den samlede Tilvæxt en mærkelig Nedgang i Tiaaret 1881—91. Den samlede Befolkning i England og Wales var voxet med 12% imod 14% i det foregaaende Tiaar; men Tilvæxtforholdet i disse Byprovinser var sunket fra 19 til 12½%. Det var saaledes klart bevist, at der i de sidste ti Aar havde været en større Tilvæxt i de 15 Provinser, der havde forholdsviis flest Folk anbragte i Landvæsenet, end i det foregaaende Tiaar. Dr. Longstaff havde refereret dette, skjønt han havde anvendt en anden Methode, der gav et noget andet Resultat. Disse 15 Provinser havde virkelig i Tiaaret 1881—1890 beholdt en større Del af deres Overskud af Fødsler over Dødsfald, end Tilfældet var i det foregaaende Tiaar. Derfor var ikke alene Tilstrømningen til Byerne, men ogsaa den saakaldte Affolkning i Landdistrikterne mindre. De Registrationsdistrikter, som ude-

*) Udhævet i Oversættelsen.

lukkende vare Landdistrikter og vare samlede fra sydlige, østlige og midterste Provinser, havde i 1891 en samlet Befolkning paa omtr. en Million. Han fandt, at i disse Landdistrikter havde der været en Nedgang i Folkemængden paa ikke mere end 6% i de fyrretyve Aar fra 1851 til 1891, og at de sidste ti Aars Nedgang var absolut mindre end det foregaaende Tiaars. Det saa derfor ud til, at Strømmen havde vendt sig, og da han mente, at denne formindskede Tilstrømning til Byerne tildels skyldtes en almindelig Tilbagegang i Handelen, kunde denne stadige Aftagen af vore Byer paa ingen Maade betragtes som et Tegn paa national Velstand.

Mr. John Walter ytrede, at enhver Omstændighed, der kastede Lys over den paastaaede Affolkning af Landdistrikterne, var af den største Betydning. Det moderne System med Udstykning af Lodder — som Folk i hans Egn ikke syntes at sætte synderlig Pris paa — og de forskellige øvrige Planer til at bringe Folk tilbage til Landet vare efter hans Mening Kvaksalverimidler mod et Onde, som ikke eksisterede, undtagen i enkelte Tilfælde som f. Ex. i Essex, hvor Jorden var kommen ud af Drift paa Grund af, at Bønderne vare blevne ruinerede. I Berkshire havde han ikke hørt noget til Affolkning; han havde altid kunnet faa Arbejdere, naar han vilde. Det overraskede ham, at Arbejdere kunde være villige til at forlade et godt Hus med Have og 12 eller 14 Sh. om Ugen for at leve i en By for et Pund eller 21 Sh. om Ugen, hvoraf de vilde komme til at betale omtr. 6 sh. for meget daarligere Boliger. Man kunde faa Folk til at blive paa Landet, saafremt det kunde betale sig for dem, og for at naa dette, maatte man lægge sig efter Afgrøder og Produktioner, der kunde betale deres Dyrkning og Tilvirkning. Selv tilskrev han Elementærskolerne Affolkningen, hvor denne eksisterede. Affolkningen var begyndt, da Folk begyndte at blive mere oplyste. Drengene kom i Tanker om, at fint Klæde var bedre end Olmerdug, og Pigerne mente, at lidt Stads klædte dem bedst. Han var tillige bange

for, at Folkeoplysningen snarest gav Afsmag for haardt legemligt Arbejde. Det var Tilfældet i Amerika, hvor Drengene lige som i England vare ivrige efter at studere. Paa samme Maade ønskede Pigerne at komme til Fabrikkerne, hvor de havde mere Adgang til Fornøjelse og til Selskabelighed. — Fornøjelsesspørgsmaalet var i Virkeligheden Sagens Kjærne. En Arbejders Liv var unægtelig til en vis Grad kjedsommeligt; alligevel havde han det bedre paa Landet med Hus og Have, end han vilde have det i Byen med en Tredjedel mere Løn. Dokarbejdernes Vilkaar vare elendige i Sammenligning med en almindelig engelsk Arbejders. Ikke desto mindre var der ingen Klage blandt Landmændene over Vanskelighed ved at faa Arbejdere med faglig Uddannelse; og der var ogsaa god Efterspørgsel efter Gartnere, som nu lønnes bedre end tidligere.

I Begyndelsen af Aarhundredet, under Krigen, havde der været en stærk Bevægelse til Gunst for Folkemængdens Forøgelse, og der var bleven indført det System at lønne Arbejderne efter Familiens Størrelse ved at yde et Tilskud ud over den aftalte Løn. Efter Krigen tilstræbte man snarere at formindske Befolkningen, og en Herremand, der byggede et Hus, fik Bebrejdelser for at bringe flere Folk til Sognet. Det skyldtes Nybyggerloven, der havde haft mere Indflydelse paa de saakaldte Misbrug af Fattiglovsystemet end noget andet. Nu kunde Folk udvandre, saa meget de vilde. Det var en mærkelig Kjendsgjerning, at der skulde finde saa stor Udvandring Sted fra Norge, som syntes i særlig høj Grad egnet for Arbejdere. Nogle Aar tidligere havde han besøgt Sindssygeanstalten i Madison (Wisconsin) og havde fundet, at Norge og Sverrig sendte et større Antal Sindssyge til denne Anstalt end andre Lande, hvortil Grunden var den, at de vare komne til de Forenede Stater uden Penge og i stor Armod og vare blevne sindssyge af Elenighed og Fortvivlelse efter at have arbejdet yderst haardt. Deres Børn slog sig dog i Regelen godt igjennem. Der

var derfor to Sider ved Udvandringsspørgsmaalet. Hvor-
somhelst den hvide Mand kunde leve, vilde han danne et
Hjem, og de lavere staaende Racer vilde efterhaanden for-
svinde. Det var en Naturlov, og følgelig brød han ikke
sit Hoved med, hvorledes Verden skulde befolkes, enten i
By eller paa Land; det vilde ordne sig af sig selv paa
bedste Maade.

Mr. Clare Sewell Read glædede sig ved at se, at hans
egne Anskuelser faldt sammen med Dr. Longstaff's. Han
tiltraadte fuldstændig, at forøget Oplysning var Hoved-
aarsagen til Affolkningen. Jo mere civiliseret et Menne-
ske var, des større var hans Stræben efter at leve mere
selskabeligt. Det vilde simpelthen sige, at han foretrak
Byens Bekvemmeligheder, og navnlig dens Fornøjelser,
for Landets Kjedelighed og Ensomhed; det syntes at være
Naturens Orden. Det eneste Middel til at standse Til-
strømningen vilde være en Gjenoplivelse af Landbruget.
Dr. Longstaff havde omtalt Formindskelsen af Landbe-
folkningen i Wales; han (Mr. Read) mente, at denne i
høj Grad skyldtes Ombytningen af Pløjeland med Græs-
mark. For 50 Aar siden var i et Distrikt, som han
kjendte godt, tre Fjerdedele af Jorden Pløjeland, nu var
det altsammen Græsmark. En Gaard paa 50 Acres sty-
redes af en Enke, hendes Datter og en Dreng. En Græs-
mark, der krævede én eller højst to Arbejdere, vilde, hvis
den toges under Dyrkning, kræve fire eller fem. Denne For-
mindskelse af Pløjejorden var derfor en vigtig Faktor i
Landbefolkningens Aftagen i Wales og tillige i East Ang-
lia. Siden 1874 havde Landbrugerne stadig maattet kæmpe
med daarlig Høst og lave Priser; og da de nu led under en
ualmindelig Tørke, ville man endnu i dette Aarhundrede
kunne vente at se, at end mere Jord i East Anglia
skulde blive til Græsmark, og at et større Antal Land-
boere vilde søge Beskjæftigelse i de store Byer.

Major P. G. Craigie sagde, at Dr. Longstaff klart
havde bevist, at det, som populært kaldes Affolkning, ikke
i Virkeligheden havde fundet Sted. At der havde været en

Aftagen i sine Dele af Landet var utvivlsomt sikkert, her saavel som i Udlandet. Men der var intet mærkeligt i vore engelske Tilstande i saa Henseende. Det, der var sket, var netop, hvad Mr. Kennedy havde beskrevet, og Nedgangen skyldtes i høj Grad de Aarsager, der vare omtalte af Mr. Walter og Mr. Read. Det Punkt, Mr. Humphreys havde hentydet til, var af Vigtighed, nemlig at i de 15 agerdyrkende Provinser, som vare udvalgte af Dr. Ogle, da han i 1889 saa udmærket behandlede denne Sag, viste Befolkningen, med Udelukkelse af Bydistrikter paa 10,000 Indb. og derover, i Stedet for en Nedgang af over 4% som i Tiaaret 1872—81, i Tiaaret 1882—91 en Nedgang af mindre end 1%. Naar man nu saa paa Tabet af Befolkningen i de forløbne 40 Aar, som omtalt i Dr. Longstaffs Afhandling, maatte man huske paa, at omtrent Halvdelen af hele Tabet (46.000 af 108.000) havde fundet Sted i den enkelte Provins Cornwall, og skyldtes der næsten udelukkende ikke landøkonomiske Aarsager, men Grubedriften. Tillige viste Shropshire i den senere Tid en stor Nedgang, men her maatte atter sandsynligvis visse Grubespørgsmaal tages i Betragtning. Af særlig agerdyrkende Provinser foruden dem i Wales, viste Cambridge det største Tab, men det vilde vise sig, at det her paa pegede Tab næsten helt og holdent havde fundet Sted før 1861. Uden Tvivl fandtes der en vis Tilbøjelighed til at indskrænke Bestillinger i Landbruget, hvilket, som Mr. Read havde sagt, skyldtes Forandringerne i Agerdyrkningen, der krævede mindre Arbejde, end hvis der havde været mere Sæddyrkning. Men denne Aftens Forhandling viste, at der ikke for nylig havde fundet nogen usædvanlig Formindskelse af Befolkningen Sted, saaledes som der ofte hentydes til i overdrevne Artikler om dette Spørgsmaal.

Mr. Price-Williams bemærkede, at i en Afhandling*), som han foredrog for dette Selskab i 1880, havde

*) On the Increase of Population in England and Wales 1801—71.

han henlede Opmærksomheden paa den Kjendsgjerning, at det, som kaldtes Affolkning af Landdistrikterne, blot var Følgen af Byernes Indflydelse paa Befolkningen.

Ved Begyndelsen af dette Aarhundrede overgik Landbefolkningen i England og Wales Bybefolkningen med 1.662,046, og Overskuddet naaede sit Maximum med 14.74% i 1811. Bybefolkningen, som forøgedes hurtigere, naaede op paa Højde med Landbefolkningen omtrent midt i Ti-aaret 1841-50, og siden den Tid havde Landbefolkningen, som Tavlerne og Diagrammerne i hans Afhandling viste, vedblevet at tage hurtig af, medens Bybefolkningen havde tiltaget lige saa hurtig, saa at den i 1871 overgik Landdistrikternes med omtr. 2 $\frac{1}{2}$ Million.

Nedgangen i Befolkningen i Irland, som Forfatteren havde henlede Opmærksomheden paa, var meget mærkelig, og naar man tog Hensyn til den Kjendsgjerning, at dets Befolkning i 1841 var over 8 Millioner eller 263 Personer pr. engelsk \square Mil, var, som Taleren nærmere paaviste, en større Tæthed end i et stort Land, som Østrig, en meget betegnende Kjendsgjerning og afgav Bevis for, at den hurtige Nedgang, som siden var indtruffen, kun kunde betragtes som en sund Udvikling, naar Landets meget begrænsede naturlige Hjælpekilder toges i Betragtning. Med Hensyn til Grunden til de engelske Landdistrikters Udtynding var han glad ved at høre af Mr. Humphrey, at dette ikke kunde tilskrives noget Tryk paa Landbruget. Han mente ogsaa, at det ikke alene var Stræben efter Fornøjelser, som havde bevirket denne Tilstrømning af Landbefolkningen til Byerne, men noget blandede Bevæggrunde, blandt hvilke det meget naturlige Ønske om at opnaa en bedre social Stilling ikke var den mindste.

Mr. C. S. Loch udtalte, at Uregelmæssighederne i de fire typiske Sydvestprovinser vare meget paafaldende. Antallet af Distrikter, som viste Nedgang, vare i successive Perioder 22, 42, 23, 47 og 39. Han vilde gjerne spørge Dr. Longstaff, om han kunde give nogen Grund for disse

mærkelige Svingninger. Taleren gjengav efter Defoe's »Complete Tradesman« et Exempel paa Virkningen af direkte Handelsforbindelser, der ødelagde Middelstanden, og søgte derved at føre et Forsvar for en omfattende Mellemandel. Han sluttede med at udtale: De direkte Handelsforbindelser uden Mellemandlere ville tjene til at centralisere Befolkningen. Men der er ogsaa en anden Side ved denne Sag, idet Samfærdselsmidlernes Udvikling tildels selv medfører Helbredelse mod det bevirkede Onde. Derved dannes nemlig ikke blot de store Bycentre i Befolkningen, men derved blive ogsaa disse Bycentre udvidede og gjort landlige.

Mr. F. Hendriks vilde gjerne henlede Opmærksomheden paa den Kjendsgjerning, at ikke vort Land alene, men alle beboelige Dele af Jorden vare interesserede i det omfattende Problem og de hertil knyttede Spørgsmaal, der bleve belyste af Dr. Longstaffs statistiske Tabeller. Denne Tilbøjelighed til at vandre fra Landdistrikterne til Byerne kunde man finde i alle Lande, hvad enten de havde Frihandel eller Toldbeskyttelse, enten de vare foranledigede ved Landbrugets Tryk eller ej. Det syntes at være en fælles Tilbøjelighed hos alle Mennesker, et Slags Instinkt, ligesom en Bi, der flyver ud for at søge de Blomster, fra hvilke den kan samle Honning, lige saa godt paa det fjærne Bjærg som paa den nærmeste og frugtbarste Eng. Det var sikkert et sundt økonomisk Princip, der fik Folk til at gaa derhen, hvor de vilde faa den mest fordelagtige Beskjæftigelse, eftersom de stadige Lettelser i Samfærdselsmidler satte dem i Stand til at føre deres Tjeneste til det bedste Marked.

Mr. S. B. L. Druce sagde, at da han ikke havde været saa opmærksom paa Folketællingen 1891 som paa den 1881, var han bleven overrasket ved at høre, at Landbefolkningens Aftagen i dette Land havde været mindre i det sidste Tiaar end i det foregaaende. Aarsagerne syntes at være, at det store Røre blandt Landarbejderne først indtraf i Tiaaret 1872—81, at Striker begyndte i denne Klasse i denne Periode, at Agitatorer og andre,

uden Tvivl i den Hensigt at forbedre Landarbejdernes Stilling, fik dem til at blive misfornøjede, og frem for alt, at Oplysning paa den Tid begyndte at blive almindelig blandt dem. Dette fik forøget Styrke ved den Omstændighed, at Handelen var meget god i den første Del af Perioden, medens Landbrugets Tryk vare begyndte i den sidste Del og med hvert Aar vare blevne værre. De fattigere Klasser vare dengang mere ivrige efter at undgaa det, medens derimod nu mange af dem vare mere resignerede. Med Henblik paa de mange Lande, der vare grebne af Bevægelsen, forekom det ham, tværtimod hvad andre havde sagt, at dens Almindelighed viste, at den skyldtes Landbrugets Tryk, siden det var velbekendt, at Landbruget i den nærmest forløbne Tid havde været og endnu var i en trykket Stilling omtrent over hele Jorden.

Sir Rawson W. Rawson indrømmede, at de to Hovedmomenter til Forandringen var Samfærdselsmidlernes Udvikling og Oplysningens Udbredelse, hvorved ogsaa Virkningen af den vidt spredte Literatur maatte tages med i Betragtning. Dette havde opmuntret unge Mennesker til at stræbe efter en Forbedring af deres Stilling og samtidig efter at opnaa flere Fornøjelser, end de kunde paa Landet. Men en anden Faktor, som opstod af de ovenfor nævnte Aarsager, var Opløsningen af de Sympatiens eller Forbindtlighedens Baand, der tidligere fandtes mellem de forskellige Klasser i Landdistrikterne. Forhen tænkte Landarbejderen kun sjælden paa at bryde sit Forhold til sin Arbejdsgiver og dennes Familie og Omgivelser, men nu drev den gunstige Lejlighed og Trangen til Frihed Landbefolkningen til Byerne, hvor den kunde forbedre sin Stilling og nyde flere Fornøjelser.

Mr. Baldwin Fleming erkjendte, at Afhandlingen var særdeles beroligende, siden de Aarsager, som vare blevne paapegede, vare mere end tilstrækkelige til at gjøre Rede for den ringe Affolkning, der i ethvert Tilfælde havde fundet Sted i de sidste ti Aar. Landbruget i

England havde i en lang Periode undergaaet en stor Forandring: nye Hvedelande vare blevne aabnede, og store Bekvemmeligheder vare blevne bragte til Veje for at indføre Næringsmidler fra Udlandet, saa at Landbruget nu syntes at befinde sig i en lignende Tilstand som Haandindustrien, da Maskinerne indførtes. Med en saadan Forandring var det for meget at forlange, at Landbruget skulde kunne finde sig til Rette i en Hast, men det var en stor Fejltagelse at tro, at Tilbagegangen vilde vare ved i det uendelige. Den engelske Landmand vilde vænne sig til den nye Tingenes Orden, saaledes som han havde gjort det under tidligere Tidens Tryk. Agerbruget havde altid været og vilde vedblive at være en af Englands Hovednæringsveje, og han kunde ikke se, hvorfor Landmændene ikke igjen skulde kunne møde frem med Held, naar de nuværende Tilstande vare overstaaede. Med Hensyn til den Indflydelse, Landdistrikternes Affolkning havde paa de engelske Samfundsforhold, var det bleven anført, at den havde voldt megen Skade. Det tvivlede han meget stærkt paa. Det kunde ikke være fordelagtigt at beholde den overflødige Arbejdskraft i Landdistrikterne. Saa længe der var Hænder nok til at udføre Arbejdet, vilde en Tilbageholden af overflødig Arbejdskraft paa Landet enten være det samme som et Tryk paa Lønningerne eller at nogle Folk savnede Arbejde og maatte ty til Fattigvæsenet. Følgelig syntes det at være et meget ønskeligt og beroligende Resultat, at den overskydende Befolkning kunde drages til Byerne og andre store Kilder for Virksomhed og Beskæftigelse saa længe Landbrugets Tryk vedvarede.

Dr. Longstaff udtalte sluttelig, at han ikke var i Stand til at svare paa Mr. Loch's Spørgsmaal, og at de øvrige Talere saa gennemgaaende havde ytret de samme Anskuelser som han, at der kun var meget lidt tilbage at sige. De havde nærmest behandlet, hvad han kaldte de subsidiære Aarsager; men Mr. Hendriks havde i faa Ord givet Hovedindholdet af Afhandlingen. Hvad han særlig havde ønsket

at betone, var at Landbefolkningens Aftagen ikke blot fandt Sted i England, men saa at sige over hele Verden. Det var et Fænomen, der hang sammen med den almindelige Udvikling i dette Aarhundrede, og skyldtes ingen lokale Aarsager eller Misbrug, virkelige eller indbildte. Lokale Forhold kunde gjøre Fænomenet større, men dette var altfor udbredt til at de kunne begrunde det. Det var en uundgaaelig Ledsager af Fremskridtet, og som saadan skulde vi i det hele ønske det velkommen; men som ethvert Fremskridt indeholdt det nogen Tilbagevirkning, og vi skulde derfor søge at formindske de Onder, det medførte, og gjøre det mest mulige ud af de Goder, der fulgte deraf.
